

В. М. СІЎКОВІЧ

БЕЛАРУСКАЯ ЖОВА Ў ПЫТАННЯХ І АДКАЗАХ

ДАПАМОЖНІК
ДЛЯ ВУЧНЯЎ СТАРШЫХ КЛАСАЎ
І АБІТУРЫЕНТАЎ

Змест

Ад аўтара	3
Уводзіны	4
Лінгвістычныя дысцыпліны	4
§ 1. Прадмет лексікалогіі.	5
§ 2. Слова як адзінка мовы	5
Лексікалогія. Фразеалогія. Лексікаграфія	5
§ 3. Адназначныя і мнагазначныя словы	7
§ 4. Амонімы	10
§ 5. Паронімы	15
§ 6. Сінонімы	17
§ 7. Антонімы	19
§ 8. Сучасная беларуская лексіка паводле паходжання	21
§ 9. Лексіка беларускай мовы паводле сферы ўжывання	28
§ 10. Актыўная і пасіўная лексіка	31
§ 11. Лексічны разбор слова	33
§ 12. Фразеалогія	33
§ 13 Лексікаграфія	38
Фанетыка. Графіка. Арфаэпія. Арфаграфія	40
Фанетыка	40
§ 14. Класіфікацыя гукаў беларускай мовы	40
§ 15. Фанетычная пазіцыя	43
§ 16. Пазіцыйныя і гістарычныя чаргаванні гукаў	44
§ 17. Фанетычныя законы беларускай мовы	47
§ 18. Склад слова і складаладзел	50
§ 19. Націск	51
§ 20. Фанетычная транскрыпцыя	53
Графіка	56
§ 21. Паняцце графікі	56
§ 22. Прынцыпы беларускай графікі	56
§ 23. Алфавіт	57
Арфаэпія	60
§ 24. Прадмет і задачы арфаэпіі	60
§ 25. Прычыны адхіленняў ад арфаэпічнай нормы	60
§ 26. Асноўныя нормы літаратурнага вымаўлення	61
§ 27. Вымаўленне галосных	61
§ 28. Вымаўленне зычных	63
§ 29. Вымаўленне спалучэнняў зычных	63
Арфаграфія	67
§ 30. Прадмет і задачы арфаграфіі	67
§ 31. Прынцыпы беларускага правапісу	67

Арфаграфічны даведнік	70
Правілы перадачы на пісьме галосных і зычных	70
Правілі галосных <i>o, э – a</i> ў простых словах.	70
Правілі галосных <i>ё, е – я</i> ў простых словах.	72
Правілі спалучэнняў галосных і галосных з [j] у запазычаных словах.	73
Правілі <i>i, ъ, й</i>	74
Правілі <i>у і ў</i>	74
Правілі прыстаўных галосных <i>i, a</i>	76
Правілі прыстаўных і ўстаўных зычных	76
Правілі звонкіх і глухіх зычных.	77
Правілі свісцячых і шыпячых зычных.	78
Правілі <i>д – дз, т – ц</i>	78
Правілі падоўжаных зычных	79
Правілі спалучэнняў зычных у корані слова	80
Правілі спалучэнняў зычных на стыку прыстаўкі і кораня	80
Правілі спалучэнняў зычных на стыку кораня і суфікса.	80
Правілі мяккага знака і апострафа	81
§ 32. Напісанне слоў разам, асобна і праз злучок.	89
§ 33. Ужыванне вялікай літары	91
§ 34. Правілы пераносу слоў	101
§ 35. Правілы скарачэння слоў	103
Марфемная будова слова. Словаўтварэнне. Правілі складаных слоў	105
§ 36. Марфемная будова слова	105
§ 37. Аснова слова і канчатак.	107
§ 38. Корань слова і афіксы	110
§ 39. Словаўтварэнне. Спосабы словаўтварэння	113
§ 40. Марфемны і словаўтваральны аналіз слова.	120
§ 41. Правілі прыставак	121
§ 42. Правілі галосных у складаных словах.	123
Марфалогія і правілі	129
§ 43. Марфалогія як раздзел граматыкі.	129
§ 44. Граматычнае значэнне слова	130
§ 45. Граматычныя катэгорыі і граматычныя формы	131
§ 46. Часціны мовы.	133
Назоўнік	135
§ 47. Назоўнік як часціна мовы.	135
§ 48. Сінтаксічная роля назоўнікаў	136
§ 49. Лексіка-граматычныя разрады	137
§ 50. Род назоўнікаў	140
§ 51. Лік назоўнікаў	147
§ 52. Склон назоўнікаў	150
§ 53. Тыпы скланення	152

§ 54. Назоўнікі першага скланення. Правапіс канчаткаў	154
§ 55. Назоўнікі другога скланення і іх канчаткі	156
§ 56. Назоўнікі трэцяга скланення і іх канчаткі	162
§ 57. Рознаскланяльныя назоўнікі ў беларускай мове.	163
§ 58. Скланенне назоўнікаў у множным ліку.	165
§ 59. Нескланяльныя назоўнікі ў беларускай мове	169
§ 60. Скланенне прозвішчаў і геаграфічных назваў.	169
§ 61. Утварэнне назоўнікаў. Правапіс суфіксаў	176
§ 62. Правапіс складаных назоўнікаў	179
§ 63. Марфалагічны разбор назоўніка.	181
Прыметнік.	182
§ 64. Прыметнік як часціна мовы	182
§ 65. Разрады прыметнікаў.	183
§ 66. Поўныя і кароткія формы прыметнікаў	186
§ 67. Скланенне прыметнікаў	187
§ 68. Ступені параўнання прыметнікаў	190
§ 69. Формы прыметнікаў са значэннем ацэнкі і меры якасці	194
§ 70. Утварэнне прыметнікаў. Правапіс суфіксаў.	195
§ 71. Правапіс складаных прыметнікаў	200
§ 72. Марфалагічны разбор прыметніка.	202
Лічэбнік	204
§ 73. Лічэбнік як часціна мовы	204
§ 74. Разрады лічэбнікаў	205
§ 75. Уласнаколькасныя лічэбнікі	208
§ 76. Зборныя лічэбнікі	209
§ 77. Дробавыя лічэбнікі.	211
§ 78. Сінтаксічная сувязь лічэбнікаў з назоўнікамі.	212
§ 79. Скланенне лічэбнікаў.	215
§ 80. Парадкавыя лічэбнікі.	217
§ 81. Няпэўнаколькасныя словы.	220
§ 82. Марфалагічны разбор лічэбніка	222
Займеннік	224
§ 83. Займеннік як часціна мовы. Разрады займеннікаў.	224
§ 84. Лексічнае значэнне займеннікаў	226
§ 85. Скланенне займеннікаў.	230
§ 86. Правапіс займеннікаў	233
§ 87. Пераход слоў іншых часцін мовы ў разрад займеннікаў.	234
§ 88. Ужыванне займеннікаў у ролі іншых часцін мовы.	234
§ 89. Марфалагічны разбор займенніка	237
Дзеяслоў.	238
§ 90. Дзеяслоў як часціна мовы	238
§ 91. Інфінітыў.	240
§ 92. Асновы дзеяслова	241

§ 93. Пераходныя і непераходныя дзеясловы	242
§ 94. Зваротныя дзеясловы	244
§ 95. Стан дзеяслова	245
§ 96. Трыванні дзеяслова	247
§ 97. Лады дзеяслова	250
§ 98. Часы дзеяслова	254
§ 99. Спражэнне дзеясловаў. Безасабовыя дзеясловы. Рознаспрагальныя дзеясловы	256
§ 100. Утварэнне дзеясловаў	260
§ 101. Правапіс суфіксаў дзеясловаў	262
§ 102. Дзеепрыметнік	263
§ 103. Дзеепрыслоўе	267
§ 104. Марфалагічны разбор дзеяслова, дзеепрыметніка, дзеепрыслоўя ...	270
Прыслоўе	273
§ 105. Прыслоўе як часціна мовы	273
§ 106. Разрады прыслоўяў паводле значэння	274
§ 107. Ступені параўнання прыслоўяў	275
§ 108. Формы ацэнкі прыслоўяў	276
§ 109. Утварэнне прыслоўяў	277
§ 110. Правапіс прыслоўяў	278
§ 111. Ужыванне фразеалагізмаў і службовых часцін мовы ў ролі прыслоўяў	282
§ 112. Ужыванне прыслоўяў у ролі іншых часцін мовы	282
§ 113. Прэдыкатыўныя прыслоўі	284
§ 114. Марфалагічны разбор прыслоўя	284
§ 115. Безасабова-прэдыкатыўныя словы	285
Прыназоўнік	287
§ 116. Прыназоўнік як часціна мовы	287
§ 117. Класіфікацыя прыназоўнікаў	288
§ 118. Ужыванне прыназоўнікаў са склонамі. Асаблівасці ўжывання прыназоўнікаў у беларускай мове	289
§ 119. Праваніс прыназоўнікаў	291
§ 120. Марфалагічны разбор прыназоўніка	292
Злучнік	293
§ 121. Злучнік як часціна мовы	293
§ 122. Разрады злучнікаў	293
§ 123. Злучальныя злучнікі	294
§ 124. Падпарадкавальныя злучнікі	296
§ 125. Размежаванне падпарадкавальных злучнікаў і злучальных слоў ..	297
§ 126. Праваніс злучнікаў	298
§ 127. Марфалагічны разбор злучніка	299
Часціцы	300
§ 128. Часціца як часціна мовы	300
§ 129. Разрады часціц	300
§ 130. Правапіс часціц	301

§ 131. Ужыванне часціц <i>не</i> і <i>ні</i>	302
§ 132. Правапіс часціц <i>не</i> і <i>ні</i> (<i>ані</i>)	304
§ 133. Марфалагічны разбор часціц	307
Выклічнікі і гукапераймальныя словы	308
§ 134. Выклічнік	308
§ 135. Марфалагічны разбор выклічнікаў	309
§ 136. Гукапераймальныя словы	310
Мадальныя словы	311
§ 137. Мадальныя словы ў беларускай мове	311
Сінтаксіс і пунктуацыя	313
§ 138. Прадмет і задачы сінтаксісу	313
Словазлучэнне	314
§ 139. Паняцце словазлучэння	314
§ 140. Будова і граматычнае значэнне словазлучэнняў	316
§ 141. Віды сувязі слоў у словазлучэннях	317
§ 142. Класіфікацыя словазлучэнняў	319
§ 143. Асаблівасці дапасавання і кіравання ў беларускай мове	321
§ 144. Разбор словазлучэнняў	323
Сказ. Тыпы сказаў	325
§ 145. Сказ як асноўная сінтаксічная адзінка	325
§ 146. Тыпы сказаў паводле мэты выказвання	325
§ 147. Тыпы сказаў паводле адносін зместу выказвання да рэчаіснасці	327
§ 148. Тыпы сказаў паводле структуры	328
Просты сказ	331
§ 149. Галоўныя і даданыя члены сказа	331
§ 150. Дзейнік	331
§ 151. Выказнік	334
§ 152. Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам	339
§ 153. Каардынацыя выказніка з дзейнікам	341
§ 154. Дапаўненне	344
§ 155. Азначэнне	346
§ 156. Прыдатак	349
§ 157. Акалічнасць	352
§ 158. Ускладнены сказ	357
§ 159. Аднародныя члены сказа	357
§ 160. Адасобленыя члены сказа	365
§ 161. Адасобленыя азначэнні	366
§ 162. Адасобленыя прыдаткі	368
§ 163. Адасобленыя дапаўненні	370
§ 164. Адасобленыя акалічнасці	371
§ 165. Адасабленне ўдакладняльных, паясняльных і далучальных членаў сказа	375
§ 166. Сказы з параўнальнымі зваротамі	378
§ 167. Зваротак	381

§ 168. Побочныя словы, спалучэнні слоў і сказы	384
§ 169. Устаўныя канструкцыі	389
§ 170. Аднасастаўныя сказы	392
§ 171. Непадзельныя (нячленныя) сказы	395
§ 172. Няпоўныя сказы	396
§ 173. Парадак слоў у сказе	399
§ 174. Сінтаксічны разбор простага сказа	401
Складаны сказ	404
§ 175. Агульнае паняцце пра складаны сказ. Тыпы складаных сказаў	404
§ 176. Складаназлучаныя сказы	408
§ 177. Складаназалежныя сказы	413
§ 178. Складаныя бяззлучнікавыя сказы	428
§ 179. Складаныя сказы з рознымі відамі сувязі	432
§ 180. Перыяд	437
§ 181. Разбор складаных сказаў	437
Спосабы перадачы чужой мовы	443
§ 182. Паняцце прастай мовы	443
§ 183. Знакі прыпынку ў сказах з прастай мовай	443
§ 184. Дыялог. Правілы афармлення дыялогу на пісьме	445
§ 185. Ускосная мова. Замена прастай мовы на ўскосную	446
§ 186. Няўласна-простая мова	447
§ 187. Цытаты і правілы іх афармлення	448
Пунктуацыя	453
§ 188. Прынцыпы пунктуацыі	453
§ 189. Класіфікацыя знакаў прыпынку	453
§ 190. Асноўныя правілы пастаноўкі знакаў прыпынку. Спалучэнне знакаў прыпынку	455
§ 191. Пунктуацыйны разбор	460
Асновы стылістыкі. Тэкст	463
§ 192. Паняцце стылю маўлення	463
§ 193. Стылістычная афарбоўка слова	463
§ 194. Стылістычныя пласты лексікі	464
§ 195. Функцыянальныя стылі маўлення	465
§ 196. Тэкст як адзінка сінтаксісу і звязнага маўлення	469
Адказы	477
Умоўныя скарачэнні	576
Літаратура	577